

Poznámky z

LITERATÚRY

pre 4. ročník
gymnázii
a stredných škôl

Autor: Martin Slota

Zdroj: <http://www.zones.sk>

Používanie materiálov zo ZONES.SK je povolené bez obmedzení iba na osobné účely a akékoľvek verejné publikovanie je bez predchádzajúceho súhlasu zakázané.

VÝVOJ SLOVENSKEJ LITERATÚRY PO ROKU 1945 V KONTEXTE SO SVETOVOU LITERATÚROU

- počas vojny – priečinková literatúra s protifašistickým zameraním
- 1945 – 1948:
 - pokus o obnovu demokratického a pluralitného modelu kultúry spred 2. svetovej vojny
 - najviac sa rozvíja lyrizovaná próza (naturizmus), v poézii nadrealizmus a katolícka moderna
 - František Hečko – *Červené víno*
 - František Švantner – *Život bez konca*
 - Vladimír Mináč – *Smrť chodí po horách*
 - Dominik Tatarka – *Farská republika*
- február 1948 – 1956:
 - nasadená kontrola zo ZSSR
 - nad kultúrou prevzala úplnú kontrolu komunistická strana
 - iba jeden smer – socialistický realizmus, cenzúra
 - založený Zväz slovenských spisovateľov, ktorý bol tiež pod palcom KSČ
 - estetickú funkciu literatúry nahradila agitačno-propagačná, ideologická funkcia
 - všetky súkromné vydavateľstvá boli zoštátnené, zanikli liberálne a nábožensky orientované noviny a časopisy, pod kontrolu štátu prešla aj činnosť Matice slovenskej
 - autori mali niekoľko možností:
 - 1) prispôbiť sa
 - 2) emigrovať (Jozef Cíger-Hronský, Rudolf Dilong)
 - 3) odmlčať sa (Ján Smrek, Emil Boleslav Lukáč)
 - v päťdesiatych rokoch – za buržoázny nacionalizmus sú súdení predstavitelia socialistickej literatúry v medzivojnovom období a významní ľavičiar – Vladimír Clementis (popravený), Laco Novomeský (odsedel si 9 rokov), ...
 - diela socialistického realizmu: Alfonz Bednár – román *Sklenený vrch*, Rudolf Jašík – román *Na brehu priezračnej rieky*, Dominik Tatarka – *Démon súhlasu*
 - industrializácia ⇒ sú zakladané nové kiná, knižnice, divadlá, vysoké školy umeleckého zamerania, Slovenská národná galéria, Slovenská filharmónia
 - 1953 (smrť Stalina) – 1956 – postupné uvoľnenie pomerov
- 1956 – 1968:
 - uvoľnenie situácie, pomaly nastupuje mladá generácia, ktorá sa združuje okolo časopisu *Mladá tvorba*
 - mladá generácia:
 - poézia: Milan Rúfus – *Až dozrieme*, Miroslav Válek – *Dotyky*, Ľubomír Feldek, ...
 - próza: Vincent Šikula, ...
 - Laco Novomeský – poéma *Vila Tereza* – venovaná októbrovej revolúcii (→ ľavicové smerovanie)
 - prenikajú k nám diela západných autorov a rôzne smery – existencializmus, absurdná dráma, ...
- august 1968 (obsadenie Slovenska vojskami Varšavskej zmluvy) – 1989:
 - opäť sa zvyšuje vplyv politiky a ideológie na kultúru
 - autori sa buď prispôbili, emigrovali (Ladislav Mňačko) alebo sa odmlčali
 - niektorí autori sú vylúčení zo Zväzu slovenských spisovateľov
 - zanikajú literárne časopisy
 - zastavil sa sľubne sa črtajúci proces pluralitnej orientácie slovenskej literatúry
 - mnoho prozaikov reaguje na nepriaznivé tvorivé podmienky románmi, ktoré zobrazovali bližšiu či vzdialenejšiu budúcnosť
- od novembra 1989:
 - umelecký život sa prestal riadiť a organizovať výlučne pod ochranou štátu, umelecká tvorba sa začala rozvíjať na základe vnútorných, subjektívnych podnetov
 - zanikol Zväz slovenských spisovateľov, nahradilo ho množstvo iných spolkov
 - prichádzajú k nám diela aj smery zo západnej literatúry
 - vznikajú nové smery, žiadne obmedzovanie

SVETOVÁ LITERATÚRA PO ROKU 1945

- po vojne:
 - západ – návrat k predvojnovému stavu – pluralitný model, vznik nových avantgardných smerov
 - východ – jednotný smer – socialistický realizmus

AMERICKÁ LITERATÚRA

- tematika:
 - a) vojnová
 - b) život amerických farmárov
 - c) americká súčasnosť

Americká próza

John Steinbeck

(1902 – 1968)

- poviedky – zbierka *Nebeské pastviny* (1932)
- romány:
 - debut *Zlatý kalich* (1929) – romantický príbeh piráta Henryho Morgana
 - román *O myšiach a ľuďoch* (1937):
 - hlavné postavy – George Milton, Lennie Small – tuláci, bezdomovci
 - chodia spolu za prácou (Lennie je mentálne postihnutý, starala sa oňho teta, ale tá zomrela a on začal chodiť s Georgom do práce)
 - prídu na farmu, pracujú tam
 - snívajú o domove – kúsku zeme, domčeku, ktorý by vlastnili
 - Lennie rád hladká hebké veci (napr. myši, králiky, vlasy, ...) a pretože je strašne silný, nechtiac sa mu pritom občas podarí spraviť niečo zlé (myš/psíča zomrie, žena si myslí, že ju chce znásilniť, ...)
 - Lennie a George sa dajú dokopy so starým zametačom Candym, ktorý má nejaké ušetrené peniaze a rozhodnú sa, že budú pracovať ešte nejaký mesiac a potom odkúpia vyhladený pozemok
 - Lenniego sa však pokúša zviest' žena syna majiteľa farmy, dovoľí mu pohladit' jej vlasy, on však nevie prestať hladit', ona začne kričať, aby prestal a on jej nechtiac zlomí väzy, keď sa pokúša ju utíšiť
 - potom Lennie odíde, syn majiteľa farmy sa chce pomstiť, nakoniec zastrelí Lenniego George, aby ho uchránil pred lynčovaním
 - ilúzie o spoločnej farme troskotajú
 - realistický obraz života najbiednejších ľudí v bohatej Kalifornii
 - sociálno-kritický román *Ovocie hnevu* (1939):
 - najznámejší, dostal zaň Pulitzerovu cenu (1940)
 - o osudoch troch generácií rodiny Joadovcov, ktorá podobne ako tisíce drobných farmárov počas hospodárskej krízy prišla o farmu v Oklahome
 - po opustení farmy, zlákaní sľubmi, odchádzajú za prácou do Kalifornie
 - cestou sa stretávajú s opovrhnutím domáceho obyvateľstva, ale aj s porozumením a pomocou im podobných ľudí
 - utrpenie z cesty zmierňujú predstavy o krajine, kde je všetkého dost'
 - po strastiplnej ceste (starí rodičia zomierajú) sa ocitnú v utečeneckom tábore
 - prácu nenachádzajú, pretože v Kalifornii je tiež bieda a poľnohospodárski robotníci štrajkujú
 - na broskyňových plantážach ich štrajkujúci považujú za štrajkokazov
 - keď šerifovia prídu zatknúť vodcov štrajkujúcich, syn Toma Joad jedného z nich zabije, podarí sa mu ujsť a skrýva sa pred políciou
 - rodina putuje ďalej za vidinou zárobku pri zbere bavlny
 - dcére sa narodí mŕtve dieťa, povodeň ich vyženie z vagóna, kde našli útočisko, preto putujú ďalej
 - v schátranej stodole nachádzajú umierajúceho starca s malým dieťaťom, ktoré Rose zachraňuje pred smrťou svojím materským mliekom
 - reportážny román *Zhod'te bomby* (1942) – príbeh posádky bombardovacieho lietadla
 - román *Po západe mesiaca* (1942):
 - protifašistický

- na histórii fiktívneho mestečka obsadeného nepriateľom analyzuje vzájomné vzťahy obyvateľov a okupantov, ale i obavy ľudí z hrôz vojny
- kratšia próza *Túlavý autobus* (1947) – zábavné i menej príjemné zážitky cestujúcich, ktorí sa náhodou ocitli v jednom dopravnom prostriedku
- román *Na východ od raja* (1952):
 - symbolický boj dobra so zlom, na podklade biblického príbehu o Kainovi a Ábelovi vykresľuje osudy troch generácií jednej rodiny počas osídľovania Kalifornie od občianskej vojny až po 1. sv. vojnu
 - Salinaské údolie – na východ od Kalifornie (= raj)
 - Cyrus Trask:
 - je vojak, považuje toto povolanie za veľmi dobré
 - má dvoch synov – Adama s prvou ženou, ktorá sa utopila a Charlesa s druhou ženou
 - driluje synov, chce, aby sa z nich stali vojaci
 - Charles – mladší než Adam, ale zdatnejší, silnejší, vyniká nad Adamom, zúrivejší
 - Adam – uzavretý, Charles ho v detstve chráni
 - otec má radšej Adama, Charles sa za to nahnevá a zmláti (niekoľkokrát) Adama
 - otec ho za to naháňa s brokovnicou, dva týždne sa musí skrývať
 - Adam ide do armády, Charles sa stane farmárom, žije samotárskym životom
 - ich mama – umrie na TBC
 - Cathy:
 - vtelené zlo, žije v inom meste
 - keď má 12, podpáli dom aj s rodičmi, utečie
 - 18 – zvedie hlavného pasáka, okráda ho, on na to príde, zbije ju, potom sa zľakne a utečie
 - takúto dobytú ju nájdu Adam s Charlesom, ošetrujú ju
 - Adam sa do nej zaľúbi, zoberú sa, odchádzajú do Salinaského údolia, majú spolu dvojčatá Cala (rebel) a Árona (dobrý, čistý)
 - odíde od svojej rodiny do mesta, chce sa pomstiť tomu pasákovi, dá sa na dráhu sociálnej pracovníčky, nakoniec zbohatne a stane sa majiteľkou všetkých bordelov v okolí, pasákovi sa pomstí (mŕtvy)
 - Adam povedal synom, že ich mama je mŕtva, Cal sa túla a nájde ich mamu, jej to je jedno
 - nepovie doma, ale nakoniec sa chce pomstiť Áronovi za to, že ho má Adam radšej, a ukáže mu pravdu o ich mame, Áron sa z toho nervovo zrúti, ide na vojnu a tam ho zastrelia
 - keď sa to Adam dozvie, dostane mŕtvicu, prežije ju
 - po bratovej smrti sa Cal prerodí, ožení sa z bývalou bratovou frajerkou Abrou, Adam mu nakoniec odpustí
- próza *Potulky s Charliem* (1962) – cestopisné a reportážne črty, kronika okružnej cesty autora so psom po USA
- román *Zima našej nespokojnosti* (1964):
 - Ethan Hawley – zhýčkaný synáčik z vyššej spoločnosti
 - jeho otec príde o peniaze ⇒ ide pracovať do obchodu jedného Taliana
 - je taký zhýčkaný, že nevie pracovať, dostáva sa na šikmú plochu (do zlej spoločnosti...)
- 1962 – Nobelova cena

Jerome David Salinger

(1919)

- poviedková a románová tvorba
- psychologický román *Kto chytá v žite* (1951):
 - dej sa odohráva počas troch predvianočných dní (hlavne) v New Yorku
 - hlavná postava – 17-ročný Holden Caulfield:
 - rozpráva svoj príbeh lekárom
 - z dobrej rodiny, neučí sa dobre, prepadáva
 - dobrý vzťah má najmä k dvom ľuďom – k 10-ročnej sestre Phoebe a k mŕtvemu bratovi Alliemu
 - vyhodili ho zo školy, bojí sa vrátiť domov, a preto sa tri dni túla predvianočným New Yorkom
 - stretáva sa s rôznymi ľuďmi, odsudzuje ich pretváрку, falošnosť, amorálnosť
 - túži po láske, čistých a úprimných vzťahoch, ale nie je naivný, díva sa na svet očami dospelých
 - sníva, že stojí chrbtom k hlbokaj priepasti a čelom k žitnému poľu, kde sa hrajú; keď sa niektoré z nich, zabrané do hry, priblíži k strmine, Holdenovou úlohou je vrátiť ho nazad, do žitného poľa
 - žitné pole je symbolom Ameriky v minulosti, kým ju neznečistili továrne a dravosť za peniazmi

- Holden sa nakoniec svojho sna vzdáva, prekonáva psychickú krízu, kapituluje pred presilou sveta pomocou čierneho humoru, pretože pochopí, že človeka, ktorý nie je schopný vysmiať sa svetu, zahubí zúfalstvo
- hrdinove úvahy a konanie predstavujú revoltu americkej dospievajúcej mládeže, ktorá sa nemohla zmieriť so zaužívanými konvenciami sveta dospelých
- jej revoltu vyjadruje autor aj rečou hlavnej postavy – je živá, hovorová, sú v nej slangové a vulgárne výrazy
- poviedková tvorba – *Deväť poviedok* (1953), *Franny a Zooey* (1961) – zobrazuje vzájomné vzťahy medzi ľuďmi, túži po dokonalejšej spoločnosti

John Updike

(1932)

- nadväzuje na Steinbeckov realistický obraz života súčasnej Ameriky
- debut – básnická zbierka *Z dreva tesaný vták* (1958)
- román *Trh v chudobinci* (1959) – alegorický obraz úpadku Ameriky
- román *Králik, bež* (1960):
 - zobrazuje pasivitu mladých ľudí
 - hlavná postava – Harry Angstrom – z uznávaného basketbalistu, prezývaného Králik, sa po skončení kariéry stáva priemerný človek, ktorý nevie čeliť rodinným starostiam
 - nedokáže so svojou slaboškou náturou pohnúť so svojou zdanlivo bezvýchodiskovou situáciou (opustil manželku kvôli milenke, potom sa k nej vrátil, lebo s ním čakala dieťa a potom sa s ňou po hádkach znova rozišiel)
- osudy Králika rozvíja v románoch *Návrat Králika* (1971), *Králik je bohatý* (1981) a *Králik na odpočinku* (1990)
- psychologický román s mytologickými prvkami *Kentaur* (1963):
 - v mnohom pripomína Salingerov román *Kto chytá v žite*
 - hlavná postava – stredoškolský profesor George Caldwell – má v sebe veľa detskej úprimnosti a naivity, hoci je vzdelaný a inteligentný, pre svoju nepraktickosť a dôverčivosť sa stáva cudzincom v zmechanizovanom svete
 - má rakovinu, cíti blízkosť smrti, a preto si aj viac uvedomuje svoju zodpovednosť k rodine a najmä k pätnásťročnému synovi Petrovi (usiluje sa odovzdať mu svoje humanistické ideály)
 - dej sa odohráva počas troch všedných dní, na ktoré si spomína Peter s odstupom rokov ako dospelý newyorský maliar
 - Caldwellov príbeh autor rámcuje gréckym mýtom o kentaurovi Cheironovi, ktorého omylom zasiahol Heraklov otrávený šíp, preto trpel strašnými bolesťami; nesmrteľnosť zamenil za dobrovoľnú smrť a svoj život za život Prometeov
 - podobne ako Cheiron aj Caldwell obetoval svoj život, aby mohol žiť jeho syn Peter
 - paralela s bájnym kentaurom vytvára zvláštne napätie a zväčšuje duševnú trýzeň učiteľa, ktorý sa zmieta medzi ideálmi a všednými povinnosťami → autor tak heroizuje život obyčajného človeka
- román *Dvojice* (1968) – pod povrchom cynizmu jednotlivých postáv z vyšších vrstiev sa skrýva pocit osamelosti a nudy
- humoristická próza *Bosorky z E.* (1984) – malomestské prostredie súčasnej Ameriky
- zbierky poviedok *Tie isté dvere* (1959), *Holubie pierka* (1962), *Hudobná škola* (1966)
- román *Brazília* (1994) – lúboštný príbeh dvoch mladých ľudí odlišnej farby pleti

Saul Bellow

(1915)

- hrdina – skeptický, komplikovaný, uvažujúci, neschopný konať – tiesni ho minulosť, na ktorú musí neustále myslieť, a tak sa stáva neoddeliteľnou súčasťou jeho prítomnosti
- román *Obeť* (1947)
- filozoficko-komický román z Afriky *Henderson, kráľ dažďov* (1959)
- román *Hezog* (1964):
 - vykresľuje problémy a zmätky súčasnej Ameriky
 - Moses Herzog – podobne ako autor prežil detstvo v Chicagu, prednášal na amerických univerzitách, vyzná sa v literatúre (autobiografia)
 - autor predstavuje svojho hrdinu vo chvíli, keď sa ocitá na dne a usiluje sa určiť svoje miesto vo svete, pochopiť zmysel svojej existencie
 - dej románu – stručný, zachytáva len výsek z hrdinovho života

- Herzog sa po rozvode so svojou druhou manželkou Madeleine stane čudákom a uzavrie sa do samoty
- uvažuje na uplynulom živote, píše listy, v ktorých chce vysvetliť priateľom, filozofom, vedcom, prezidentovi historické korene súčasnej civilizácie, chce nimi zmeniť svet, avšak nedosiela ich
- pri bezcieľnom putovaní sa dostáva pod okná svojej bývalej ženy a dcéry, ktorú má veľmi rád, chce zastreliť milenca svojej bývalej ženy, ale nedokáže konať

Norman Mailer

(1923)

- v druhej svetovej vojne bojoval v Tichomorí, spoznal leteckú a delostreleckú paľbu, ktorú potom neskôr opísal vo svojich dielach
- román *Nahí a mŕtvi* (1948):
 - antimilitaristický, naturalistický, z vlastnej skúsenosti
 - Anapopei – ostrov v Tichomorí, odohrávajú sa tu vojenské strety Japoncov a Američanov
 - americkí vojaci – mladí chlapci, majú negatívny vzťah k vojne, musia poslúchať často aj nezmyselné rozkazy (napr. pochodujú, narazia na úľ sršňov, dvaja zahynú, ostatní sa polomŕtvi dostanú do cieľa a nakoniec zistia, že to nebolo potrebné – už vyhrali)
 - zajali Japonca, nadviazali s ním kontakt, Gallagher mu dá aj čokoládu a cigaretu a potom ho zastrelí (!!!)
 - objavuje sa tu aj dialógová reč podobná tej v dráme, je tu aj zbor (chór)
 - Miliónová rana (niečo ako kapitola) – niekoľkí vojaci sa rozprávajú na latríne o tom, čo by boli schopní obetovať za to, aby ich pustili domov (nohu, ruku, ...)
 - velitelia:
 - veliteľ Croft – je panovačný, vyžaduje úplnú poslušnosť, vojaci ho nemajú radi
 - poručík Hearn – mladý, liberál, cíti s vojakmi, prístupný, tiež nemajú ho radi, ale majú k nemu lepší vzťah než k veliteľovi Croftovi, zastrelený pri pochode
 - jazyk – slangový, hovorový, používajú sa aj vulgarizmy (vyplývajú zo situácie)

Joseph Heller

(1923)

- protivojnový román *Hlava XXII* (1961):
 - dej sa odohráva koncom druhej svetovej vojny v Stredomorí, na ostrove Pianosa (južné Taliansko), na ktorom sa nachádza americká letecká základňa
 - úlohou vojakov v tejto základni je bombardovať nemecké fašistické ciele v severnom Taliansku
 - kapitán Yossarian (27) je vedúci letky, veľmi sa bojí o svoj život, nepáči sa mu na vojne, chce ísť domov
 - plukovník Cathcart je veľmi ambiciózný, stále zvyšuje počet povinných náletov, aby bol obdivovaný ⇒ letci nemôžu ísť domov, lebo vždy keď sa blížia k odlietaniu povinného počtu náletov, sa tento počet zvýši
 - Hlava XXII – vojenské nariadenie, podľa ktorého môžu blázna poslať domov, pokiaľ však niekto požiadajú o prepustenie z tohto dôvodu, nie je považovaný za blázna (vie, čo robí), a preto domov poslaný byť nemôže ⇒ letci sú úplne odkázaní na bláznivého plukovníka
 - proviantný dôstojník Milo – obchoduje so všetkými štátmi, zarába na úplatkoch od Američanov a Nemcov zároveň, ...
 - generál Dreedle – velí základni, patriot, väčšinou opitý, keď sa mu niekto nezdá, rozkáže „vyvieť von a zastreliť“ → je degradovaný a nahradí ho iný fanatik
 - dr. Daneeka – na všetko dáva prehľad, aby si privyrobil, chodí na vyhladkové lety, ale v skutočnosti sa ich neúčastní a keď spadne lietadlo, v ktorom mal sedieť, je vyhlásený za mŕtveho a všetci ho ignorujú, jeho žena v Amerike dostane veľa peňazí (poistenia)
 - všetci letci okrem Yossariana postupne zomierajú, on sa strašne bojí smrti (má zoznam toho, čo ho môže zabiť), zašívajú sa do nemocnice a chce dezertovať
 - záver – Yossarian dezertuje do Švédska, ide za vidinou normálneho života
 - dej nie je úplne súvislý, kapitoly nesú ako názov meno nejakej postavy, o ktorej potom aj sú
 - autor zobrazuje nezmyselnosť vojny cez satiru, iróniu a nezmyselnosť situácií
 - prvky absurdity (Heller rozvíjal absurdnú prózu), paradox, humor
 - podobnosť s:
 - 1) Haškovým *Švejkom* – satira; rozdiel – Švejk je blb, zatiaľ čo Yossarian je normálny
 - 2) Hemingwayovým románom *Zbohom zbraniam* – dezercia hlavného hrdinu
- román *Záverečná* (1995):
 - voľné pokračovanie románu *Hlava XXII*

- odohráva sa ku koncu 20. storočia, Yossarian má 68 rokov a pracuje vo firme bývalého proviantného dôstojníka Mila – M&M, ktorá sa zaoberá všetkým – od zásobovania svadieb až po výrobu bombardérov
- Milo má syna Mila (M2)
- 3 dôležité udalosti:
 - 1) Milova firma sa snaží získať od vlády kontrakt na bombardér, dostanú ho, veľmi na tom zarobia, Yossarian dostane za dohodnutie stretnutia s prezidentovým právnikom 400 miliónov dolárov
 - 2) na autobusovej stanici sa má konať veľká svadba – Milo mladší si berie dcéru bohatého obchodníka, sú tu opísané nižšie vrstvy (bezdomovci, prostitútky) žijúce na stanici, z ktorej musia kvôli svadbe odísť
 - 3) začiatok jadrového útoku – prezident je trochu šľahnutý, rád hrá videohry, stlačí iba tak červený gombík na stole, a tak vypustí všetky jadrové zbrane USA na iné krajiny, nakoniec sa zachráni iba vyvolení (aj Milo a Yossarian) v protiatómovom kryte, všetko je premyslené tak, aby tam mohli žiť desaťročia, lenže sú aj nedostatky – musia pribrať aj ženy; je síce veľa textilu, ale nikto nevie šiť, ...
- román je rozprávaný prevažne v 1. osobe (Yossarian), absurdity (bombardéry riadili mŕtvi piloti z 2WW)
- romány *Bombardovali sme New Haven* (1968), *Niečo sa stalo* (1974), *Zisk nad zlato* (1979) – využíva humor, satiru a iróniu, aby zvýraznil morbidnu absurditu vojny
- román *Nebolo mi do smiechu* (1982) – napísal po vážnej chorobe, ktorá ho na niekoľko rokov pripútala na invalidný vozík

Americká poézia

- tzv. Beat generation – 2 významy:
 - a) od slova beat – bitá, ubitá generácia
 - b) od slova beatitude (blaženosť) – blažená generácia
- do 1963
- autori odmietajú všetky pravidlá spoločnosti (najmä konzumný spôsob života) a aj náboženstvo, uznávajú voľný život, putovanie po krajine
- alkohol, drogy, nespútaná živelnosť a sexualita (dokonca obhajujú aj homosexualitu)
- poézia je príliš subjektívna, často je adresovaná konkrétnym ľuďom, takže je ťažké jej porozumieť, často boli verše zhudobnené → džez
- voľný verš, často bez interpunkcie, jazyk je hovorový a vulgárny
- pri recitovaní zo seba básnici strhávali šaty – svoju nahotu dávali do súvislosti s nahotou spoločnosti
- nikdy nebol vydaný manifest, pretože nikdy nebola celá generácia autorov takto orientovaná
- viacerí autori boli ovplyvnení štúdiom budhizmu
- odštartovali vznik iných mládežníckych skupín (napr. Hippies, ...)

Allen Ginsberg

- zdroj inšpirácie – orientálne umenie a filozofia (budhizmus), zakladateľ Beatnikov
- prvá beatnícka zbierka *Vytie* (1956) – manifest generácie, ktorá sa cíti ukrivdená vojnou a vžitými spoločenskými konvenciami
- básnická skladba *Kádiš* (1961) – na pamiatku svojej matky, spomienky na detstvo

Lawrence Ferlinghety

(1919)

- študoval na Sorbonne v Paríži, zaujímal sa o francúzsku poéziu (Jacques Prévert)
- založil v San Franciscu vydavateľstvo, v ktorom vychádzali predovšetkým diela beatnikov
- zbierka *Obrazy zašlého sveta* (1955)
- zbierka *Lunapark mysle* (1958)
- lyrická zbierka *Vychádzajú z San Francisca* (1961)
- báseň *On* – vymyslený obraz Allena Ginsberga
- experimentálny román *Ona* (1960) – vplyv francúzskych surrealistov
- jednoaktovka *Nečistý spor s existenciou* (1963) – prvky absurdného divadla

Gregory Corso

(1930)

- poézia je intelektuálnejšia, nejde len o prúd halucinačných vízií, ale o pokojnejšie tvorené texty, v ktorých sa prejavuje autorova životná skúsenosť

- názor na spoločnosť má zhodný s ostatnými beatníkmi – nevie človeku poskytnúť nijaký ideál okrem materiálnych hodnôt; usiluje sa ju ignorovať, aby sa od nej oslobodil
- zbierky *Benzín* (1957), *Šťastné narodeniny smrti* (1960), ...

Jack Kerouac

(1922 – 1969)

- okrem poézie písal aj „spontánnu“ autobiografickú prózu
- román *Na ceste* (1957):
 - zobrazuje životný štýl beatníkov – rozprávač podnikne v cesty naprieč Amerikou a zachytáva prúd pocitov, nálad a dojmov v plynulom toku slov a nesúrodých obrazov zo života beatnickej generácie
 - 1. osoba, hovorový jazyk, myšlienky budhizmu
- román *Tuláci* (1958):
 - bol napísaný počas troch dní, autor bol neustále pod vplyvom drog a alkoholu
 - odohráva sa v komunite takýchto ľudí (tuláci)
 - prichádza k nim černoška Mardou, ktorá aj keď neberie tvrdé drogy, zapadne medzi nich (aj napriek rasovému predsudkom)
 - Mardou neseď celkom takýto spôsob života, nechce sa z neho zblázniť, a tak navštevuje psychiatra
 - Allen (Ginsberg) ju zvedie, ale potom si povie, že to nemá význam, a tak ju dohodí Paradisovi (Jack Kerouac)
 - Paradiso sa zmieta medzi opilosťou a triezvosťou a zároveň medzi tým, či zostane s Mardou alebo sa vráti domov k svojej matke
 - nakoniec sa mu sníva sen, že sa Mardou dá zviazať Yurim a toľko o tom rozpráva, že sa to až stane
 - nakoniec sa rozhodne ísť domov za svojou matkou (myslím)
 - jazyk – hovorový, vulgárny
- romány *Skrytí ľudia* (1958), *Doktor Sax* (1959) – podobné, vyzdvihuje bezstarostný, nezáväzný spôsob života

Robinson Jeffers

- nepatrí k Beatníkom
- kniha lyrických básní *Tamar a iné básne*
- básnická poviedka *Grošovaný žrebec* – manžel obťažuje a psychicky týra manželku, ona nechá svojho milovaného koňa, aby manžela kopol, ten zomiera, manželka je najprv spokojná, ale potom manžela pomstí – zabije koňa, aj keď ho má veľmi rada → príklon k človečenstvu
- zbierka *Hungerfield a iné básne* – elégia (žalospev), venovaná jeho mŕtvej žene Une, ktorá aj po smrti zostala jeho inšpiráciou
- zbierka *Začiatok a koniec* – vyšla až po jeho smrti, sú v nej dovtedy neuverejnené verše
- tvorí lyrické aj epické básne a tiež reflexívnu lyriku

Americká dráma

Tennessee Williams

(1914 – 1983)

- vlastné meno: Thomas Lanier, meno si zmenil podľa štátu, v ktorom sa narodil jeho otec
- básnik, prozaik, ale hlavne dramatik
- narodil sa so srdcovou vadou → strach zo smrti
- v svojich dielach čerpá z vlastnej skúsenosti (mal despotického otca, ktorého sa bál a miernu matku)
- autobiografická novela *Mojžiš a svet rozumu* – opisuje svoju mladosť
- hra *Zápas anjelov* (1945):
 - nie veľmi úspešná, r. 1957 ju prepracoval a nazval *Zostup Orfea* (opäť neúspech)
 - naturalisticky ladená psychologická dráma
 - zobrazuje konflikt medzi túžbou po plnom živote a prízemnosťou až rasizmom, ktorý predstavuje chorľavý Jabe Torrance
 - do mestečka prichádza potulný hudobník Val Xavier a stretáva sa v Jabeovou ženou Lady → láska → tehotenstvo (konečne má pre Lady život zmysel)
 - koniec – Lady zomiera, lebo chráni Vala svojím telom pred Jabeovou guľkou, Vala lynčujú
- spoločensko-kritická hra *Sklenený zverinec* (1944):

- hrdina žije so svojou matkou a telesne postihnutou sestrou (jej najmilšou vecou je zbierka sklenených zvieratiek), je živiteľom rodiny, lebo otec od nich odišiel
- nechce žiť v ilúziách, takýto život ho ubíja → odíde od rodiny hoci vie, že bude bez neho trpieť (hlavne finančne)
- hra *Električka zvaná Túžba* (1947):
 - plná násillia, alkoholu, drog a sexu → nezvyčajné na svoju dobu
 - autor sa obhajuje tým, že iba čerpal z reality
 - odohráva sa v New Orleanse (r. 1938 tu žil) od jari do jesene
 - príbeh Blanche
 - musela predať rodinnú usadlosť, je pod vplyvom toho, s kým žila (stáva sa z nej alkoholička)
 - pricestuje za svojou sestrou Stellou a jej manželom Poliakom Stanleyom do New Orleansu (pritom použije električky Túžba a Cintorín → túžby končia na cintoríne, čiže u jej sestry)
 - švagor ju upodozrieva, že okradla sestru (po predaji usadlosti jej predsa museli zostať nejaké peniaze)
 - Blanche sestre vykričí, že ju nechala na usadlosti samu a ona že musela stále niekoho liečiť a pochovávať (na to išli všetky tie peniaze)
 - mala tam aj iné problémy:
 - najprv našla svojho manžela v posteli so starším mužom a keď mu to potom povedala, on spáchal samovraždu
 - stala sa ľahkou ženou – spala snád' s každým vojacom z neďalekej základne
 - bola vyhodená z školy (začala si so 17-ročným študentom)
 - Stanley si domov vodieva spoločnosť, medzi iným aj Mitcha, ktorý sa Blanche páči
 - Blanche sa hrá na neskúsené dievčatko, Mitchovi to imponuje, chystá sa sobáš, ale Stanley Mitchovi prezradí, aká Blanche v skutočnosti je a on od sobáša cúvne
 - Stanley je dosť násilnícky (zbil aj svoju tehotnú ženu)
 - keď ide Stella do nemocnice (pôrod), Stanley znásilní Blanche, keď to neskôr Blanche povie Stelle, je vysmiata a nakoniec odvedená do sanatória (resp. blázince)
- hra *Mačka na horúcej plechovej streche* (1955):
 - v bohatej južanskej rodine zomiera na rakovinu panovačný starý otec
 - už pred jeho smrťou najbližší príbuzní intrigujú, aby získali čo najväčší podiel z dedičstva
 - proti nim stojí osamelá Maggie, manželka najmladšieho syna
 - hoci ju ostatní podceňujú, pretože pochádza z chudobnej rodiny, je cieľavedomá, vie presadiť svoju vôľu a v túžbe po majetku bezohľadne ide za svojím cieľom, i keď musí medzi príbuznými tancovať ako mačka na horúcej plechovej streche
 - nakoniec si svojou životaschopnosťou získa rešpekt a sympatie svokra i lásku manžela
- absurdná dráma *Hra s dvoma postavami* (1967) – nevelký úspech

Arthur Miller (1915)

- 1956 – 1960 – manžel Marilyn Monroe
- dráma *Smrť obchodného cestujúceho* (1949):
 - analýza života priemerného Američana
 - hlavná postava – obchodný cestujúci Willy Loman – po celý život uznával len materiálne hodnoty
 - autor ho predstavuje ako starého človeka, ktorý už nie je schopný presadiť sa vo svojej profesii, a preto stráca zamestnanie
 - uvedomuje si, že celý jeho život bol iba pretvárkou a odcudzením sa žene a synom
 - rozhodne sa spáchať samovraždu, nafinguje dopravnú nehodu tak, aby jeho rodina dostala zaňho aspoň poistku
 - jeho synovia: Biff odmieta peniaze i otcov model úspešného života; Happy chce pokračovať v otcových šľapajach (autor poukazuje na to, že otec veľmi ovplyvnil život oboch svojich synov)
- hra *Skúška ohňom* (1953):
 - inak aj *Bosorky zo Salemu*
 - postavená na historickom námete – v mestečku Salem sa r. 1692 uskutočnil jediný proces proti bosorkám v Amerike
 - inkvizícia odsúdi a popraví nevinných, medzi nimi i hlavného hrdinu sedliaka Proctora, ktorý odmieta podpísať falošné udanie
 - inkvizícia je metaforou pre Výbor pre neamerickú činnosť, ktorý v 50. rokoch prenasledoval mnohých intelektuálov

- pôvodný scenár filmu *Mustangy*, ktorý napísal pre svoju manželku Marilyn Monroeovú, neskôr spracoval ako poviedku *Mustangy* (1961) – žena čakajúca na rozvod sa zoznami s tromi mužmi a prirovnáva ich k divo žijúcim mustangom neschopným prežiť v súčasnom svete
- dráma *Po páde* (1964):
 - autobiografické črty
 - udalosti plynú voľne, bez časovej následnosti, sú dôležitými okamihmi v života 40-ročného muža prežívajúceho manželskú aj životnú krízu, počas ktorej prehodnocuje svoj život a vzťah k ľuďom
- psychologická hra *Cesta z hory Morgan* – úspešný mladý muž po autohavárii prehodnocuje svoj vzťah k manželke a k milenke
- hra *Rozbité sklo* (1993) – odohráva sa v Amerike r. 1938, v čase nemeckej Krišťálovej noci (pogrome na Židov) – manželský pár žijúci v Brooklyne nemá ani potuchy o pomeroch v Nemecku

FRANCÚZSKA LITERATÚRA

- najrozšírenejším smerom je existencializmus:
 - autori skúmajú otázky ľudskej existencie, a to najmä v hraničných situáciách (medzi životom a smrťou)
 - postavy – pocity úzkosti, opustenosti, osamelosti, hľadajú vlastné vnútro

Jean-Paul Sartre

(1905 – 1980)

- 1964 – bola mu udelená Nobelova cena, ale odmietol ju
- próza:
 - román *Hnus* (1938):
 - hlavná postava – Roquentin – zbiera materiál a píše o markízovi Rollebonovi
 - začalo sa mu to hnusiť – zistil, že keď prestane, je mu lepšie, jeho život je krajší
 - zbierka 5 poviedok *Múr* (1939):
 - múr je v poviedkach buď fyzickou stenou alebo zábranou medzi vzťahmi
 - poviedky: *Múr*, *Šéfovo detstvo*, *Intimita*, *Hérostratos*, *Izba*
 - poviedka *Múr*:
 - odohráva sa počas španielskej občianskej vojny
 - Pablo Ibbieto je vo väzení – podozrievajú ho, že skrýval vodcu partizánov Ramona Grisa
 - vo väzení uvažuje o svojej milovej Conchi – predtým ju veľmi chcel stretnúť, ale teraz na to nemá chuť – ona by smútila, že zomrie, ale jemu je to jedno
 - chcú od neho vedieť, kde je Ramon
 - on sa chce pobaviť na ich účet, a tak strelí, že Ramon sa ukrýva na cintoríne
 - nakoniec sa ukáže, že Ramon sa pohádal s jeho bratrancom, u ktorého sa skrýval a naozaj sa ukryl na cintoríne
 - keď sa toto Pablo dozvie, začne sa hystericky smiať
 - takto sa z človeka odhodlaného obetovať za iného život absurdnou hrou náhody stáva zradca
 - nedozvedáme sa nič s pozadia postáv (z akej rodiny sú, prečo sú partizáni, ...) – autor to nepovažuje za dôležité
- dráma:
 - *Muchy* (1943)
 - *S vylúčením verejnosti* (1944)
 - *Špinavé ruky* (1948)
 - *Diabol a Pánboh* (1951):
 - základné otázky ľudskeho bytia a konania
 - odohráva sa v 16. storočí v Nemecku z obdobia nemeckej reformácie a sedliackych povstaní
 - vojvodca Götz z Berlichingenu oblieha mesto Worms, ktoré sa vzbúrilo proti kniežatám
 - pácha zlo, lúpi, pomocou zrady dobyje mesto a usiluje sa o absolútne dobro – rozdá pôdu bezzemkom, chce vybudovať šťastné a slnečné mesto, v ktorom bude vládnuť sloboda a láska
 - jeho experiment sa končí neúspešne, smrťou nevinných, ktorí sa stali obeťami vojny
 - Götz sa trápi, je ponížený, pochopí, že neexistuje absolútne, že človek je dobrý a súčasne aj zlý a sám si vyberá, akým chce byť
 - prijíma názory ľudu, postaví sa na čelo vzbúrencov, nastoľuje disciplínu, aby spoločne dosiahli víťazstvo

Albert Camus

(1913 – 1960)

- Alžírčan, žil vo Francúzsku, existencionalista
- otec mu zomrel v prvej svetovej vojne, mama – práčka
- vyštudoval filozofiu povolání mal viac (predavač, meteorológ, ...)
- účastnil sa protifašistického odboja
- navštívil aj Československo
- 1957 – dostal Nobelovu cenu
- zomrel pri autohavárii
- na svoje biedne detstvo spomína v knihe *Prvý človek* (1994) – vyšla posmrtno
- debut – existencionalistická dráma *Caligula* (1938):
 - zobrazil imperátora Caligulu ako neľútostného vládcu, ktorý využíva neobmedzenú moc na to, aby si dokázal neobmedzenú slobodu
 - keď pochopí, že sa mýlil (nedá sa zničiť všetko bez toho, aby zničil sám seba), je už neskoro, zomiera rukami sprisahancov
- román *Cudzinec* (1942):
 - hlavná postava – Mersault, zároveň aj rozprávač
 - 1. časť – jeho život na slobode:
 - Mersault je veľmi zvláštny, má veľmi zvláštny vzťah k matke – dlho s ňou žije, ale keď zostarne a potrebuje pozornosť, nechápe to a keďže jej kontakt s nejakým priateľom chýba, dohodnú sa, že pôjde do sanatória – tam si nájde partnera a je v podstate šťastná
 - má priateľku Marie, trávi s ňou veľa času, ona ho miluje, ale jemu je v podstate jedno, s kým chodí, keď sa ho Marie spýta, či sa zoberú, povie, že ak chce, tak sa môžu → je mu to jedno
 - priateli sa s pasákom Raymondom, ktorý má spor s bratom svojej Arabskej milenky (ten ho poriadne zmlátil)
 - Raymond pozval Mersaulta aj s Marie na víkend na pláž
 - keď tam prídu,vidia skupinku Arabov, Raymond ukazuje Mersaultovi toho, s ktorým sa pobil
 - neskôr ide Mersault sám na prechádzku a keď uvidí dotýčného Araba, zastrelí ho Raymondovou pištoľou (aj keď proti nemu vlastne nič nemá – dohnala ho k tomu príroda (horúčava))
 - 2. časť:
 - Mersault je súdený za vraždu
 - kvôli jeho správaniu (nevyjadruje ľútosť, je mu to jedno) a tiež kvôli nedostatočnému smútku na pohrebe matky (aj keď to s vraždou nemá nič do činenia) je nakoniec odsúdený na smrť
 - svoj osud prijíma s ľahkým srdcom, neprotestuje
 - tesne pred smrťou, keď je naozaj sám, pochopí, prečo človek nemôže žiť sám, že potrebuje nejakého naozajstného priateľa (teda pochopí konečne aj svoju matku)
 - je tu vyrozprávaných aj viaceré minipríbehov (napr. Mersaultov otec našiel ústrižok s príbehom – niekto odišiel od svojej sestry a matky, aby zarobil peniaze, vrátil sa bohatý a so ženou, zo žartu sa ubytoval v matkinom hoteli, tá ho nespoznala, v noci ho spolu s jeho sestrou okradli a zabili a keď sa dozvedeli, že to bol on, spáchali samovraždu)
- esej *Mýtus o Sifyfovi* (1942):
 - autor priznáva, že konanie človeka môže mať aj zmysel
 - na postave antického gréckeho hrdinu, odsúdeného bohmi gúľať do vrchu ťažký balvan, ktorý mu vlastnou ťarchou vždy padal nazad, dokazuje, že človek si uvedomuje zbytočnosť svojho konania, a predsa v boji pokračuje, čiže východisko z nezmyselnosti osudu nachádza vo vzbure
- román *Mor* (1947):
 - vrchol tvorby
 - dej sa odohráva počas 2. svetovej vojny v alžírskom meste Oran
 - mor, ktorý prepukol v meste, je abstraktným symbolom vojny a okupácie
 - ľudia zomierajú, proti moru bojuje lekár Rieux spolu s niekoľkými priateľmi
 - keď sa epidémia skončí, necíti však úľavu, iba prázdnotu v duši, nevie sa tešiť ako ostatní (uvedomil si, že vyhral iba jednu bitku vo veľkej vojne, že mor bude medzi ľuďmi dovtedy, kým existujú negatívne ľudské vlastnosti (klamstvo, pýcha, nenávisť, nevraživosť, ...))
 - rovnaká idea ako v *Mýte o Sifyfovi* – aj keď zdánlivo beznádejné, absurdné ľudské konanie, má zmysel
 - mor (a každá iná choroba, existenčná starosť) mení správanie ľudí (→ existencionalizmus)

- esej *Človek, ktorý sa búri* (1951), román *Pád* (1954), zbierka poviedok *Exil a kráľovstvo* (1957) – hrdinovia sa usilujú nájsť životné istoty zapojením sa do ľudského kolektívu a v aktívnom boji proti spoločenskému zlu a utrpeniu

Antiromán

- literárny žáner
- chýba v ňom všetko, čo sa obvykle nachádza v románe – celistvá dejová línia, hrdina, zápleтка, rozuzlenie, myšlienkové pochody postáv
- vyzdvihnutý je význam dialógov, ktoré sú však dosť nezrozumiteľné
- → dlhé a nezrozumiteľné diela (270 strán o ničom)

Alain Robbe Grillet

(1922)

- román *Gumy* (1953)
- román *Žiarlivosť* (1957)

Absurdná dráma

(50. roky 20. storočia)

- nihilistická koncepcia života (popieranie všetkých mravných a spoločenských hodnôt)
- znaky – chýba:
 - súvislý dej a zápleтка
 - motivácia konania postáv
 - komunikácia medzi postavami
 - rozuzlenie a záver
- vystupuje v nej menší počet postáv
- môžu vzniknúť:
 - a) tragické situácie (= zobrazovanie tragičného; Samuel Beckett)
 - b) komické situácie (= zobrazovanie komického; Eugene Ionesco)

Samuel Beckett

(1906 – 1989)

- spočiatku píše po anglicky, od polovice 40. rokov po francúzsky
- próza *Malone umiera* (1951) – prvky antirománu, uvažuje o zmysle ľudskej existencie a absurdnosti sveta
- absurdná dráma *Čakanie na Godota* (1952):
 - prvé dejstvo:
 - dvaja tuláci Vladimír a Estragon sa stretnú na opustenej ceste, obaja čakajú na Godota, ktorý má zmeniť ich životy
 - prichádza pán Pozzo (tyran, sadista, s bičom) s otrokom Luckym (priviazaný na reťazi), čakajú spoločne
 - ich konverzácia je dosť nezmyselná – jeden o koze, druhý o voze
 - na konci prichádza chlapec oznámiť, že pán Godot nepríde
 - druhé dejstvo:
 - ďalší deň – Vladimír a Estragon znova čakajú na rovnakom mieste na Godota
 - prichádza slepý Pozzo (nikto nevie ako oslepol) s pomocníkom Luckym; Lucky sa pánovi nemstí za to, ako s ním zachádzal, pomáha mu
 - Godot ani teraz nepríde, dráma končí
 - kritika sa domnieva, že Godot je nejaký boh a že zmena má byť smrť, ale autor sa k tomu nevyjadril

Eugene Ionesco

(1912 – 1994)

- prvá hra – *Plešivá speváčka* (1949) – o nemožnosti komunikácie medzi ľuďmi (každý má vlastné problémy)
- absurdná dráma *Stoličky* (1952):
 - starší manželia sa cítia nepotrební, zbytoční, už ich nemá čo osloviť, rozhodnú sa spáchať samovraždu (nevieme však presne prečo), predtým chcú ešte usporiadať večierok

- pozvú hostí, ktorí nakoniec neprídu, príde iba rečník, ktorý nedokáže rozprávať – vydáva iba akési zvuky
- jadro – rozhovor manželov – čiastočne spomienky, čiastočne vnútorné monológy, každý si hovorí svoje
- autor ukazuje, že človek nemá čo povedať ostatným ľuďom, svet je absurdný, vládnu v ňom úplne iné hodnoty (medziludské vzťahy sa dostávajú na okraj záujmu)
- nakoniec skočia z okna
- hra *Nosorožec* (1960) – ľudia sa menia na nosorožce, väčšina sa už správa ako zvieratá, len jeden hrdina bojuje a chce zostať človekom

ŠVAJČIARSKA LITERATÚRA

Friedrich Dürrenmatt

(1921 – 1991)

- vplyv absurdnej drámy
- komédia s kriminálnou zápletkou *Manželstvo pána Mississippi* (1952)
- tragická komédia *Návšteva starej dámy* (1956):
 - stará dáma Claire sa vracia do mesta, odkiaľ ju kedysi tehotnú a opustenú milencom Alfrédom vyštvali
 - ponúkne radným pánom miliardu a žiada Alfrédovu smrť
 - postupne všetci obyvatelia podľahnú, znemožnia Alfrédovi ujsť a nakoniec je zavraždený; všetci predstierajú prirodzenú smrť
 - sarkastický epilóg (chór z *Antigony*) – zbor spieva o šťastí a blahobyte vo vyspelejšej spoločnosti
- hra *Fyzici* (1961):
 - plná paradoxov, aby autor donútil človeka k zamysleniu
 - prostredie psychiatrickej kliniky, stretnú sa tu traja fyzici:
 - Möbius:
 - úplne normálny človek, dobrý vedec
 - on sám chcel ísť do sanatória (vymýšľal si, že sa mu zjavuje kráľ Šalamún), pretože si uvedomoval, čo jeho vynálezy môžu znamenať pre ľudstvo a že by v normálnom živote nebol slobodný – vlády rôznych krajín by ho zneužívali kvôli nukleárnym zbraňam
 - Eisler – vydáva sa za Einsteina (aby bol v blázinci)
 - Hilton – vydáva sa za Newtona, aj v dobovom kostýme (z rovnakého dôvodu)
 - Eisler a Hilton sú v skutočnosti tajnými agentmi svojich krajín a ich cieľom je získať informácie od Möbiusa
 - všetci traja hrajú divadlo, ale dobre o sebe vedia
 - Eisler a Hilton musia urobiť niečo, aby dokázali, že sú blázni → zabijú bez príčiny svoje ošetrovatelky
 - Möbius presvedčí ostatných fyzikov, aby sa obetovali (a zabránili tak zneužitiu jeho poznatkov) a zostali do konca života na v klinike
 - ich obeť je však zbytočná, pretože majiteľka sanatória už záznamy ukradla a chce ovládnuť svet...

NEMECKÁ LITERATÚRA

Epické divadlo

- 30. roky
- dej sa odohráva v dlhšom časovom úseku
- v divadle sa vzadu na plátno premietajú titulky – čo sa medzitým udialo (skoky v dejí???)
- songy – pomalé piesne – spomaľujú dej, aj v piesni dej pokračuje
- dôležitú úlohu hrá rozprávač

Bertold Brecht

(1898 – 1956)

- riaditeľ Nemeckého národného divadla
- hra *Žobrácka opera* (1927) – z prostredia londýnskeho podsvetia (Mackie je tam šéf...)
- epická dráma *Matka Guráž a jej deti* (1941):
 - príbeh sa odohráva v rokoch 1624 – 1636 počas 30-ročnej vojny
 - Anna Fierlingová – synovia Eilif a Švajčiarik a dcéra Katrin

- Švajčiarik je preto Švajčiarik, lebo ho mala s nejakým Švajčiarom
- ostatné postavy vystupujú pod názvom svojej funkcie
- Anna zarába na vojne – predáva vojsku potraviny a základné šatstvo (obom armádam)
- Švajčiarik je zastrelený pri vykrádaní nejakej kasy, matka sa k nemu nehlási, lebo by bola tiež upodozrievaná
- Katrin najprv stratí hlas (vojaci jej naliali do hrdla lúh), potom ju vojaci zabijú
- Eilif zomrie tiež
- vojna Anne zoberie všetky deti, ale ona si stále neuvedomuje, že je zlá (ved' z nej žije)

TALIANSKA LITERATÚRA

Alberto Moravia

(1907 – 1990)

- vlastným menom Pincherle
- v detstve – ťažká choroba – tuberkulóza kostnej drene → vzdelával sa sám a si prácu s jazykom
- predstaviteľ neorealizmu:
 - nie je to samostatný smer, len určité tendencie v 30. – 50. rokoch
 - objavil sa aj vo filme a maliarstve
 - hrdinovia – obyčajní ľudia z periférií, stvárňovanie ich života na pozadí vojny
 - vojnu neanalyzuje, ale je v diele prítomná
 - jednoduchý jazyk, slang
- v jeho dielach sú aj prvky existencializmu (znázornenie nudy ako základného životného pocitu hrdinu) a naturalizmu (dedinské opisy)
- próza:
 - román *Rimanka* (1947):
 - hlavná postava – krásna Adriana – má sen – chce sa vydať, mať deti, byť milovaná
 - žije sama s matkou
 - Gino – šofér v jednej zámožnej rodine, pomerne dobre ho platia, švihák
 - Adriana si myslí, že sa vezmú, že to bude láska na celý život
 - chce ho upútať ešte viac – ukázať sa mu nahá (má síce chudobné šaty, ale nádherné telo, takže sa vyrovná aj zámožným dámam)
 - vyspí sa s ním, jej matka s ich vzťahom síce nesúhlasila, ale teraz sa teší, lebo vie, že ju Gino nechá a ona môže uskutočniť svoj plán – urobiť z Adriany modelku (nechápe, že Adriana túži po niečom úplne inom)
 - Astarika – policajt, dozvie sa od neho, že Gino je ženatý
 - Astrarika sa do nej tiež zamiluje, je tiež je ženatý, ale nežije so svojou ženou, chce ju → na pikniku jej zaplatil a donútil ju k styku...
 - Sonzongo – vrah, Adriana sa ho bojí, keď ju o tom požiada, vždy sa s ním vyspí, otehotnie s ním (najhoršia kombinácia – ľahká deva a vrah)
 - Giacomo (Mino) – študent, zo zámožnej rodiny, tiež zamilovaný do Adriany, oznámi rodine, že dieťa je jeho, aby sa Adriana s dieťaťom mali dobre a potom spácha samovraždu, pretože zradil kamarátov (bol partizán a na polícii zradil ostatných)

ANGLICKÁ LITERATÚRA

- u mladej generácie autorov po 2. svetovej vojne sa prejavoval hnev, nihilistická kritika, ktorou bezmocne bili do všetkého, z čoho mali strach
- preto dostala táto skupina autorov názov „rozhnevaní mladí muži“ (podľa názvu drámy Johna Osborna *Obzri sa v hneve*)

John Osborne

(1929)

John Wain

(1925)

John Braine

(1923 – 1986)

George Orwell

(1903 – 1950)

SLOVENSKÁ LITERATÚRA PO ROKU 1945

POÉZIA

- pokus o obnovu demokratickeho a pluralitneho modelu kultury spred 2. svetovej vojny
- najviac sa rozvija lyrizovana proza (naturizmus), v poezii nadrealizmus a katolícka moderna
- kratko po vojne zacali vychadzat diela, ktoré počas vojny nemohli byt uverejnené (boli protifašisticky a protivojnovy zamerané) – priečinková literatúra:
 - Janko Jesenský – *Na zlobu dňa II, Čierne dni*
 - Fraňo Kráľ – *Z noci do úsvitu*
 - Ján Smrek – *Studňa*
 - Laco Novomeský – *Pašovanou ceruzkou*
 - vyrovnanie sa s vojnovými rokmi, avšak takáto tvorba už neprinášala nové podnety
- nadrealisti:
 - po vojne sa zriekli nielen básnických ideálov svojej mladosti, ale aj všetkého, čo do tých čias vyznávali
 - až po odstupe času postupne nadrealisti prekonávali zjednodušujúci rétorizmus, až v 2. polovici 50. rokov začali vydávať diela, ktoré sa vyznačujú nespornými hodnotami
 - Štefan Žáry
- katolícka moderna:
 - dva tlačové orgány: *Nová práca* a *Verbum*
 - hneď po vojne sa autori uviedli zbierkami básní
 - viacerí emigrovali (napr. Rudolf Dilong), niektorí sa odmlčali
- socialistický realizmus

Ján Kostra

(1910 – 1975)

- prvé básne – vyšli posmrtné v básnickej zbierke *Prvé a posledné* (1977)
 - prvá vývinová fáza (do roku 1948):
 - debut – zbierka básní *Hniezda* (1937):
 - motívy bezstarostného detstva, lásky k domovu, matke a žene
 - *Samohlásky* – emblémová báseň (typická pre autora, jeho typický pohľad na realitu)
 - *Slniečko septembra*:
 - chýbajú v nej interpunkčné znamienka → voľnosť, neobmedzenosť
 - autor spomína na bezstarostné detstvo, školu, vracia sa k nim s láskou
 - hravá básnička → vplyv poetizmu
 - vplyv symbolizmu – napr. biela blúzka je symbolom čistoty a krásy jeho učiteľky
 - zdobneniny (jablčko, slniečko, ľahučko, ...)
 - stopy poetizmu a symbolizmu
 - zbierka *Moja rodná* (1939):
 - prehĺbenie motívu domova, ako lyrické vyznanie lásky, osobné odmietavé stanovisko voči fašizmu
 - emblémová báseň *Moja rodná*:
 - láska k rodnej „hrude kamenistej“
 - vrátil sa z mesta (zablúdil) do rodného kraja
 - personifikuje svoj rodný kraj vidí v ňom spôsob života, čistotu a neskazenosť
 - idylický obraz neskazeného domova
 - chce tu už zostať
 - zbierky *Ozubený čas* (1940), *Puknutá váza* (1942), *Všetko je dobre tak* (1942), *Presila smútku* (1946) – sklony k smútku
 - *Ave Eva* (1943) – ľubostné vyznanie básnika žene, zároveň aj vyznanie, ktoré je oslavou ženstva ako životodarného princípu
- druhá vývinová fáza (po roku 1948):
 - socialistický realizmus – básnická skladba *Na Stalina* (1949), básnické poviedky *Za ten máj* (1950) a *Javorový list* (1953)
 - zbierky *Šípky a slnečnice* (1958), *Báseň, dielo tvoje* (1960) – nadväzuje na tvorbu spred roku 1948, obsahujú viac prírodnej a intímnej než občianskej lyriky – kritikou nie dobre prijaté
 - zbierky *Každý deň* (1964), *Len raz* (1968)

- prekladateľ

Pavol Horov

(1914 – 1975)

- pochádza zo Zemplína
- básnická prvotina *Zradné vody spodné* (1940):
 - zaujal občianske a humanistické stanovisko k ťaživým osudom človeka a trpiaceho ľudstva
 - vplyv nadrealizmu
 - kompozične sa zbierka člení na dve časti:
 - *Mimóza* – intímna a prírodná lyrika – báseň *Kroky* – naznačuje aj vojnový nečas
 - *Na sklonku* – básnikov postoj k súčasným udalostiam
- zbierka *Nioba matka naša* (1942):
 - antický motív matky z gréckej mytológie, ktorá zošalela nad mŕtvymi synmi
 - motív matky sa rozvetvuje do polôh matky-zeme, matky-krajiny, matky-lásky, matky-domova atď.
 - jadro zbierky tvoria cykly:
 - *Nioba matka naša* – baladizmus a tragizmus
 - *Nápisy na hroby* – sem básnik vložil pochmúrne prežívanie doby, pričom nemalú úlohu tu zrejme zohral aj básnikov zážitok detstva – strata otca v 1. svetovej vojne
 - *Trhlinou krvi* – básnik vyslovuje všeludsky platné hodnoty vlastnej citovej skúsenosti
- zbierka *Návraty* (1944):
 - prvá časť – *Návraty* – umelecká autobiografia
 - druhá časť – *Zemplínske variácie* – láska k rodnému Zemplínu
- zbierka *Defilé* (1945) – návrat k téme 2. svetovej vojny, k ľudskému utrpeniu, ktoré priniesla a ktoré je stále prítomné v psychike ľudí
- zbierky *Moje poludnie* (1952), *Slnce nad nami* (1954) – stotožnil sa s budovateľským úsilím
- básnická skladba *Vysoké letné nebe* (1960):
 - návraty do rodného kraja
 - nehľadá však už istoty, ktoré by ho viedli životom, skôr zobrazuje premeny na pozadí času, porovnáva staré a nové
 - sú tu však aj úvahové verše o tom, čím je domov pre každého z nás
- zbierka *Korávy z Janova* (1966):
 - jej vznik súvisí s básnikovým krátkym pobytom v Taliansku
 - nový tematický prvok – cudzina
 - autor konfrontuje domov a svet, prítomnosť a budúcnosť
- zbierka *Ponorná rieka* (1972):
 - venoval Lacovi Novomeskému
 - napísal ju po prekonaní ťažkej choroby → zmenil sa jeho pohľad na svet
- 3 posmrtné vydané výbery z pozostalostí: *Asonancie* (1976), *Z posledných* (1977), *Torzá* (1978, je tu aj próza)

Andrej Plávka

(1907 – 1982)

- nadväzuje na Štúra a na Hviezdoslava
- debut – zbierka *Z noci i z rána* (1928) – básnikov sklon k starším generáciám, k ľudovej tradícii (piesne)
- zbierka *Vietor nad cestou* (1940) – podnety z domácej a európskej poézie, od povrchových záznamov skutočnosti sa uberá k zamýšľaniu sa nad sebou a zmyslom svojho života
- zbierka *Tri prúty Liptova* (1942):
 - prezentuje svoju veľkú, životnú tému, ku ktorej sa po dlhšom čase vrátil, aby ju cyklom *Po rokoch* (1957) dotvoril do konečnej podoby pod názvom *Liptovská písňala*
 - oslava rodného kraja a ľudí zrastených s ním na celý život, najmä ľudí najbližších (otec, matka)
 - pôvodne sa *Tri prúty Liptova* skladali z troch spevov:
 - *Návrat* – liptovská príroda a ľud v nej
 - *Pri kozube* – história ľudu (mikulášsky meruôsmý rok)
 - *Tieseň krásy* – zrastenosť ľudu s tvrdou prírodou
 - aj cyklus *Po rokoch* zostáva v týchto ideových a tematických reláciách
- tematika SNP:

- zbierka *Ohne v horách* (1947) – básne majú ódickú povahu
- básnická skladba *Tri vody* (1954):
 - monumentálny obraz SNP
 - lyricko-epická skladba, podobná Hviezdoslavovej *Hájkovej žene*
 - začína sa lyrickou básňou *Pieseň o hore* a končí *Pozdravom*
 - medzi týmito rámcovými lyrickými textami autor v ôsmich spevoch zobrazuje hrdinu vrchára a povstalecké udalosti
- zbierka *Neumrel na koni* (1974) – SNP = mýtus o slobode, podnety z folklóru
- 50. roky – socialistický realizmus – oslava socialistickej premeny života – zbierky *Zelená ratolesť* (1950), *Domovina moja* (1953), *Sláva života* (1955), *Kosodrevie* (1958)
- 60. roky:
 - reflexívna zložka sa stáva výraznejšou → úvahy o zmysle a hodnote života, o plynutí času, o medziľudských vzťahoch a o poslaní básnickej tvorby
 - zbierky *Vyznanie* (1960), *Korene* (1965), *Zbohom, lásky moje* (1967), *Testament* (1972), *Post scriptum* (1977), *Zámky nad jazerom* (1983, posmrtno vydaná)
- próza:
 - debut – román *Obrátenie Pavla* (1941) – spoločenský život medzivojnovaj Bratislavy
 - zbierky noviel a poviedok *Návrat Petra Hugáňa* (1949) a *Siedmi* (1952) – tematika SNP
 - dvojzväzkové dielo *Smädný milenec* (1971) a *Plná čaša* (1976) s podtitulom *Skoro ako román jedného života* zachytáva vlastnú životnú cestu
 - kniha esejí a čít *Rodné listy* (1979) – priamy doplnok predchádzajúceho diela

Milan Rúfus

(1928)

- študoval slovenčinu a dejepis, stal sa z neho profesor slovenčiny
- debut *Až dozrieme* (1956):
 - rôzna tematika – vzťah k rodičom, k domovu, tematika 2. svetovej vojny, aktuálne politické problémy sveta (vojna v Kórei, francúzsko-vietnamská vojna)
 - protivojnové básne – zobrazuje vnútorné prežívanie utrpenia lyrického subjektu
- mal verše pripravené na vydanie už predtým, ale nemohol ich vydať → vyšli pod názvom *Chlapec* (1966), ale nedostali sa do rúk širšej verejnosti (neskôr boli kompletne vydané pod názvom *Chlapec maľuje dúhu* (1974))
- zbierka *Triptych* (1969):
 - obsahuje *Chlapca*, výber so zbierky *Až dozrieme* a tiež nové básne *V zemi nikoho*
 - stvárňuje témy, ako je pomínelosť človeka v čase, jeho zrod a smrť, vzbura jednotlivca proti nepriaznivému osudu
- zbierka *Zvony* (1968):
 - zobrazuje tu prostého človeka práce, avšak nie ako socialistického hrdinu, ale ako jednotlivca zápasiaceho s každodenným životom
 - básnik vysvetľuje detstvo ako určujúci faktor v našom živote, potvrdzuje spätosť človeka s prírodou
- báseň-pásmo *Ludia v horách* (1969) – o živote človeka v horskej krajine a znova o väzbe človeka s prírodou
- zbierka *Stôl chudobných* (1972):
 - nadväzuje na *Zvony*
 - súčasnosť hodnotí z pozície morálnych princípov prostého, jednoduchého človeka rozumejúceho prírode
- *Kniha rozprávok* (1975):
 - prvky ľudovej slovesnosti a motívy z Dobšinského *Prostonárodných slovenských povestí*
 - epické časti sa prelínajú s lyrickými pasážami
- cyklus *Sobotné večery* (1979) – podobný ako *Kniha rozprávok*
- zbierka *Hudba tvarov* (1977) – básnik analyzuje podstatu krásy, zamýšľa sa nad jej významom v živote človeka
- knihy esejí *Človek, čas a tvorba* (1968), *Štyri epištoly k ľuďom* (1969), *O literatúre* (1974)
- tvorba pre deti: rozprávky *Mechúrik Koščúrik*, *Medovníkový domček*, knihy veršov *Modlitbičky*, *Lupienky*, *Zvieratníček*
- prekladateľ